

BARNKONSEKVENSANALYSER

ETT STEG MOT BARNVÄNLIGARE STÄDER OCH BÄTTRE STADSPLANERING

Det har tagit lång tid för barnkonsekvensanalyser att tas på allvar i stadsplaneringen men nu ser vi kanske en ny situation. Det har blivit allt mer uppenbart att de nya stadsmiljöer, som under de senaste åren har uppförts i till exempel Stockholm, har stora brister, när det gäller barns och ungas behov av plats och utrymme i staden. Kanske är det denna insikt, förmedlad av bland annat föräldrar, forskare och media, som har gjort att man bland politiker och inom planeringen börjar ta barnkonsekvensanalyser på allvar och ser dem som ett sätt att värna barns och ungas intressen i stadsplaneringen? Den här artikeln diskuterar denna fråga.

Maria Nordström, Stockholms universitet, och SLU, Alnarp, forskar om barn och fysisk miljö med särskild inriktning mot stadsplanering och arbetar med barnkonsekvensanalyser.

maria.i.nordstrom@slu.se

Hammarby Sjöstad i Stockholm har blivit känt hos allmänheten för att vara en stadsdel, som planerades utan tanke på att barn skulle bo och växa upp där. Stadsdelen planerades för medelålders och äldre personer, som – så tänkte man – skulle sälja sin villa och flytta in till stan. Bostads- och befolkningsstatistiken visar att i ett historiskt perspektiv är det alltid barnfamiljer, som flyttar in i nybyggda bostadsområden. Detta är en grupp i samhället som på grund av sin familjesituation akut behöver plats. Så blev det också i Hammarby Sjöstad. Dit flyttade många barnfamiljer och där bor idag många barn. Idag är antalet barn i Hammarby Sjöstad en fjärdedel av invånarna och mer än hälften av barnen är småbarn i åldrarna 0–5 år. I efterhand har man fått göra plats för förskolor, skolor,

lekplatser och parker i Hammarby Sjöstad. Frågan är hur barnvänlig miljön i Hammarby Sjöstad hade blivit med en planering som från början hade omfattat barnens behov (Karlsdottir 2012).

Stadsutvecklingsprojektet Nordvästra Kungsholmen, också kallat Lindhagen, planerades ungefär ett decennium senare än Hammarby Sjöstad. Det är också ett stort stadsutvecklingsprojekt i Stockholm. Planeringsprogrammet för projektet antogs 2002. Här hade politiker och planerare föreställningen att barnen skulle vistas på dagis under dagarna, medan föräldrarna arbetade och att man därför inte behövde planera utemiljön särskilt med hänsyn till barn. "När man är hemma/från arbetet/går man till en park/med sina barn/", hävdade planarkitekten. Stadsbyggnadskontoret menade vidare att "Barnfamiljerna gör också ett val när man bosätter sig mitt i staden, man har ett eget ansvar" (Uusijärvi 2007). Inneböörden av beskedet var att det inte är stadens uppgift att bygga med tanke på barn. Efter protester tvingades man flera år senare, 2008, att göra en barnkonsekvensanalys (Magnusson & Matson 2008), vilken togs emot positivt av Stadsbyggnadskontoret men inte av politikerna. De sa nej till förslagen om förbättringar för barn av det delvis redan planerade och färdigbyggda området och de slog utan vidare fast att "Den täta staden är barnvänlig och miljövänlig" (Berglund 2008).

Det första stadsbyggnadsprogram i den nuvarande fasen av stora stadsbyggnadsprojekt i Stockholm, där man nämner barn och unga som stadsbor, är i programmet för Hagastaden. I Utställningsupphandlingen med fördjupningen av översiktsplanerna för Karolinska – Norra Station (2008) konstaterar man under rubriken "Staden som barnens livsmiljö" att "stadens karaktär som livsmiljö är allmänt starkt begränsande för mindre

barns frihet till självständig rörelse". Man resonerar insiktsfullt om konflikten mellan barns rörelsebehov och trafikens villkor. I programtextens slut tar man upp olika slags konsekvenser för det planerade området och bland de sociala konsekvenserna nämner man barnperspektivet. Man skriver att "I fortsatt detaljplanering bör detta beaktas". Det är ett stort framsteg att man nämner barn i programmet och hoppingivande att man lyfter fram barnperspektivet som viktigt i nästa fas av planeringen.

Vad är en barnkonsekvensanalys?

Barnkonsekvensanalyser har genomförts och genomförs i olika stora projekt, från enstaka skolgårdar till stora bostads- och stadsområden, där det är fråga om förändringar i den fysiska miljön genom ombyggnad och nybyggnad. Att genomföra barnkonsekvensanalyser är ett sätt att bevaka barn och ungas intressen i planeringsprocessen. Barnkonsekvensanalyser kan sägas vara en kompensationsåtgärd för den brist på inflytande som dessa viktiga användare av fysisk miljö har och som tidigare inom stads- och bostadsplaneringen tillgodosågs genom statliga normer och bestämmelser.

Enligt Barnombudsmannen är en barnkonsekvensanalys "ett verktyg för att omsätta barnkonventionen i handling och synliggöra barnets bästa. Med hjälp av barnkonsekvensanalyser kan lokala och regionala beslutsfattare arbeta systematiskt och vara försäkrade om att ett barnperspektiv finns med i besluten. Syftet är att både på kort och lång sikt förbättra barns och ungas levnadsvillkor" (www.barnombudsmannen.se 2013-05-26).

Barnkonsekvensanalysernas bakgrund är alltså FN:s Barnkonvention (1989), där man fastställer barns rätt till inflytande i samhället över

Fler kafébesök för de allra minsta är en konsekvens av den täta staden.

sådana förhållanden som är viktiga för barns hälsa och välbefinnande. Under årens lopp har olika förslag formulerats på hur man ska göra och genomföra barnkonsekvensanalyser. Kommunerna är inte tvungna att göra barnkonsekvensanalyser – de är ett frivilligt åtagande (Nordström 2012). När barnkonsekvensanalyser görs är det varken självklart att man genomför vad som framkommit i barnkonsekvensanalysen – som i fallet med Lindhagen i Stockholm – eller att man utvärderar vad som faktiskt har förverkligats (Strandlund & Saracco 2012).

Trafikverket går före i arbetet med barnkonsekvensanalyser

En myndighet som har tagit barnkonsekvenser på allvar och genomfört ett imponerande samarbete med barn och unga i en rad planeringsprojekt är Trafikverket. Redan 2007 lät man en forskare utvärdera arbetet med barnkonsekvensanalyser i vägprojekt inom Trafikverket, dåvarande Vägver-

ket (Björklid 2007). Sedan dess har Trafikverket, tillsammans med Boverket och Statens Folkhälsoinstitut, inlett en rad samarbeten med intresserade kommuner om att på olika sätt låta barnens röster bli hörda i planeringen. Man redovisar i en aktuell publikation hur man har gått till väga och vilka konkreta resultat som har uppnåtts (Björklid 2007).

Vinster med barnkonsekvensanalyser

Det finns flera vinster med att genomföra och förverkliga barnkonsekvensanalyser inom stadsplaneringen. Den främsta och viktigaste är att städerna blir en bättre livsmiljö för barn och unga. Barns fysiska miljö är deras utvecklingsmiljö, vilket betyder att fysisk miljö spelar en viktig roll i barnens värld. Fysisk miljö talar till och är meningsfull för barn, därför att de interagerar direkt med fysisk miljö och låter den tala till dem. Det är därför viktigt att barn i fysiskt aktiva åldrar får möjlighet att vara aktiva där de bor och lever (Nordström 2010a, Faskunger 2008). Barnens platser i staden och i

sina bostadsområden liksom deras möjligheter att röra sig ute på egen hand i sin hemmiljö på ett säkert sätt medger detta och är viktiga för deras hälsa, välbefinnande och platstillhörighet. Barn på landet men ofta ej i den täta staden känner en samhörighet med och engagemang för den plats, där de växer upp (Nordström 2010b). Detta kan man som stadsplanerare hjälpa barnen med genom att ge barnen plats i staden. Härmed förverkligar vi – såsom vi lovat genom att ratificera Barnkonventionen – intentionen med Barnkonventionen.

En annan stor vinst är att vi får en stad som är dynamisk och levande, där det finns plats för alla. Allt oftare talar man inom stadsmiljöforskningen om betydelsen av ett flergenerationsperspektiv i stadsutvecklingen. Detta kan ju bara förverkligas om alla generationer – också barnen – får plats i staden och har möjligheter att delta i en dialog med dem som utformar och utvecklar staden.

En tredje vinst, som jag själv har erfarenhet av i mitt arbete med barnkonsekvensanalyser, är att grupper av tjänstemän och sakkunniga får kontakt med varandra, vilka tidigare inte haft någon kontakt. Nya samarbetskonstellationer utvecklas, där lösningar uppkommer som man tidigare inte har tänkt på och som innebär förbättringar av tidigare förslag. Kunskaper som många olika yrkesgrupper besitter kommer till användning och väcker andras yrkesgruppers intresse och nyfikenhet. Själva stadsplanerandet blir mera dynamiskt och utvecklande för de personer som deltar.

Vad är viktigt när man gör en barnkonsekvensanalys i stadsplaneringen?

Vad de är eniga om som arbetat med barnkonsekvensanalyser är att barnkonsekvensanalyser ska göras på ett tidigt stadium i planeringsprocessen och att man måste inse att de tar tid. Nya samarbetsformer kräver tid för att utvecklas och samarbete med barn och unga måste planeras med lång framförhållning. Detta gäller såväl mindre som större projekt men är förstås särskilt viktig i de stora projekten. Inför den planerade stora utbyggnaden av Älvstranden har Göteborgs stad i flera år arbetat med frågan om barnperspektivet i planeringen genom konferenser, seminarier, utbildningar och publikationer om barnkonsekvensanalyser som diskuteras i "Kan barn visionera?" på sid 26.

Tidsplaneringen är med andra ord mycket viktig. Vad vinner man då? De förslag som man lägger fram blir mer genomtänkta och förankrade

både hos stadsplanerarna och hos dem som berörs av förslagen. Genom att man redan har stöd för förslagen, som man lägger fram, kan genomförandet undgå överklaganden och motverka en fördröjning av planeringsprocessen. En annan väsentlig vinst är att man kan lägga fram förslag, som kommer att ge bra fysiska lösningar.

Maria Nordström

Referenser

- Berglund, T. (2008). "Inget gehör för bra lekmiljö", SvD 5/5 2008.
- Björklid, P. (2007). Barnkonsekvensanalys – erfarenhet och visioner. Vägverksregionernas Barnkonsekvensanalyser – en processutvärdering, Lärarhögskolan i Stockholm, Forskningsgruppen för miljöpsykologi och pedagogik, Stockholm.
- Det blir viktigt, när det är på riktigt! Att stärka barns och ungas delaktighet och inflytande i fysisk planering, del 1–3, Trafikverket, Boverket, Statens folkhälsoinstitut, publikationsnummer 2012:248; 2013:040 och 2012:250.
- Faskunger, J. (2008). Barns miljöer för fysisk aktivitet – samhällsplanering för ökad fysisk aktivitet och rörelsefrihet hos barn och unga, Statens Folkhälsoinstitut, Östersund 2008:3.
- Karlsdottir, K. (2012). Children in their local everyday environment – child-led expeditions in Hammarby Sjöstad, masteruppsats, LTJ-fakulteten, SLU, Alnarp.
- Karolinska – Norra Station. Utställningsupphandling. Fördjupning av två översiktsplaner, mars 2008, Stockholm Stad och Solna Stad.
- Magnusson, L. & Matson, R. (2008). "Ban i Lindhagen. Stadsutvecklingsområdet Lindhagen på nordvästra Kungsholmen ur ett barnperspektiv", Exploateringskontoret, Stockholms stad mars 2008.
- Nordström, M. (2010a). "Children's Views on Child-Friendly Environments", Urban Studies 47 (3), March 2010.
- Nordström, M. (2010b). Känslan för platser. En jämförande miljöpsykologisk studie av barns och ungdomars värdering av fysisk miljö i Sverige och Frankrike. Del 1: Landsbygdsbarn, Kulturgeografiskt seminarium 1/00, Stockholms universitet och Rummet som plats. En jämförande miljöpsykologisk studie av barns och ungdomars värdering av fysisk miljö i Sverige och Frankrike. Del 2: Stadsbarn, Kulturgeografiskt seminarium 4/00, Stockholms universitet.
- Nordström, M. (2012), "Ingen kan kräva att någon gör en barnkonsekvensanalys", Movium Magasin 4, 2012.
- Strandlund, L. & Saracco, S. (2012). Barnkonsekvensanalyser – hyllvärmare eller faktiska trafiksäkerhetsåtgärder för barn, Grontmij 2012.
- Uusijärva, M. (2007). "Ingen plats för stadsbarn. Forskare kritiserar planerna för nya stadsdelen Nordvästra Kungsholmen", DN 14/8 2007.